

TANTÁRGYI TEMATIKA

Fordítástörténet: antikvitás, bibliafordítások gyak.

Tárgyfelelős: Prof. Dr. Darab Ágnes	
Javasolt félév: tavasz	Előfeltétel: nincs
Óraszám/hét: 2	Számonkérés módja (a/gy/k/b): gyakorlati jegy
Kreditpont: 3	(A teljesítés követelményeit lásd alább a <i>Félévközi számonkérés módja és értékelése</i> pontnál.)
Tantárgyi egység feladata és célja: A műfordítás olyan műfaj, amelynek minden nyelv irodalmában megvan a maga története; ez azonban csak az illető irodalom szerves egységében válik értelmezhetővé. A görög-római klasszikusok és a Biblia egy-egy szövegének fordítására tett első kísérletek a 16. századtól regisztrálhatók, ez jelöli ki a hazai műfordítás-történet kezdetét. Az antik klasszikusok műfordítás-története a 18. századtól írható le folyamatként, amely egyszerre mind a műfordítás, illetve a műfordítói magatartás elméleti kérdéseinek és a gyakorlati megvalósítás módozatainak a megfogalmazását is magában foglalja. Az antik klasszikusok fordításának elmélete és gyakorlata időről időre olyan kritikai vitákat generált, amelyek irodalomtörténetünknek is kitüntetett pontjai. Ezek során formálódtak ki a – nemcsak az antik szövegek – műfordításának máig érvényes paradigmái, valamint azok a kortárs stratégiák (újrafordítás, újraírás), amelyek képesek az archaizáló forrásnyelvi szöveget újra és újra a kulturális tér eleve részévé tenni. A félév második része az európai kultúra másik alappilléreinek, a Bibliának a fordítása körüli speciális kérdéseket, ill. a bibliafordítások történetének főbb csomópontjait tekinti át, majd a magyar bibliafordítások történetének korszakait, ill. a művelődés-, irodalomtörténeti és vallástörténeti szempontból legfontosabb bibliafordításokat veszi szemügyre. A mai magyar bibliafordítások kérdéseivel zár.	
Tantárgyi egység tematikus leírása 14 heti bontásban: 1. Tájékoztató a követelményekről, a tematikáról, a szakirodalomról, a számonkérés módjáról és az órák menetéről 2. Az antik klasszikusok fordításának irányai: a mozaikfordító és az élményfordító; domesztikáció, integráció, rekonstrukció, applikáció; intertextualitás 3–4. Horatius noster: a két nyelvű Horatius és kritikai visszhangja 5. Pásztori magyar Vergilius 6. Catullus noster 7. A próza fordítás kérdésköre 8. Alapfogalmak a bibliafordítások történetének tanulmányozásához 9. Korai bibliafordítások (Targumok, Septuaginta, Aquila, Szümmakhosz és Theodotion, Órigenész Hexaplája, Vetus Latina, Szent Jeromos és a Vulgata) 10. A vernakuláris bibliafordítások középkori története 11. A magyar bibliafordítások története: középkori bibliafordításaink 12–13. A magyar bibliafordítások története: kora újkor bibliafordításaink 14. Kitekintés: mai magyar bibliafordítások	
Félévközi számonkérés módja és értékelése (prezentáció, zárthelyi dolgozat, szemináriumi dolgozat beadása stb.): prezentáció, zárthelyi dolgozat A félévközi számonkérés módját és értékelését a félév kezdetekor a tantárgyi egység oktatója határozza meg.	
Gyakorlati jegy/kollokvium teljesítésének módja és értékelése (félévközi teljesítmény aránya a beszámításnál, pontszámok stb.): SZ A kód jelentése: A = a tantárgy aláírással zárul, amelyben kétfokozatú az értékelés (nem megfelelt, megfelelt). A hallgató legfeljebb az óraszám 30%-át mulaszthatja el következmények nélkül, az ezt meghaladó mértékű hiányzás – kivéve az igazolt betegség miatti hiányzást – esetén az aláírás nem szerezhető meg. Az igazolt hiányzás pótlási feltételeit az oktató ismerteti. Az aláírás feltétele, hogy az oktató által a félév során támasztott prezentációs és beadási kötelezettségeknek a hallgató maradéktalanul eleget tegyen. K = a tantárgy kollokviummal zárul, amelyben ötfokozatú az értékelés (1–5). Az előadások órászámának legalább 60%-án kötelező a hallgató részvétele, amit jelenléti ívre vezetett aláírásával igazol. Az ennél többet mulasztó hallgató nem kaphat aláírást és nem vizsgázhat. Az előadáshoz évközi zárthelyi dolgozat(ok) társulhat(nak), legfeljebb akkora számban, mint a tantárgyi egység kreditpontszáma. Amennyiben az előadáshoz zárthelyi dolgozat(ok) társul(nak), annak/azoknak az eredménye legalább 30%, legfeljebb 40%-os súllyal esik latba a záró osztályzatban. A zárthelyi dolgozat(ok)ról az oktató a tárgy félévi meghirdetésekor a Neptun rendszerben	

ad tájékoztatást. A szakmai követelményekhez képest a hallgatónak minden zárthelyi dolgozatában és a kollokviumon is legalább 50%-os felkészültséget kell igazolnia ahhoz, hogy az elégséges (2) osztályzatot megszerezze.

SZ = a tantárgy gyakorlati jeggyel zárul, amelyben ötfokozatú az értékelés (1–5). A hallgató legfeljebb a szemináriumi óraszám 30%-át mulaszthatja el következmények nélkül, az ezt meghaladó mértékű hiányzás – kivéve az igazolt betegség miatti hiányzást – esetén az aláírás és a gyakorlati jegy nem szerezhető meg. Az igazolt hiányzás pótlási feltételeit az oktató ismerteti. Az aláírás feltétele, hogy az oktató által a félév során támasztott prezentációs és beadási kötelezettségeknek a hallgató maradéktalanul eleget tegyen. A szemináriumhoz évközi zárthelyi dolgozat(ok) társulhat(nak), annak/azoknak az eredménye legalább 30%, legfeljebb 40%-os súllyal esik latba a záró osztályzatban. A zárthelyi dolgozat(ok)ról az oktató a tárgy félévi meghirdetésekor a Neptun rendszerben ad tájékoztatást. A szakmai követelményekhez képest a hallgatónak minden zárthelyi dolgozatában és a beadott szemináriumi dolgozatában is legalább 50%-os felkészültséget kell igazolnia ahhoz, hogy az elégséges (2) osztályzatot megszerezze.

Kötelező irodalom a tantárgyi egység egészéhez vagy 14 heti tematikus leírásának megfelelő beosztásban:

2. Az antik klasszikusok fordításának irányai: a mozaikfordító és az élményfordító; domesztikáció, integráció, rekonstrukció, applikáció; intertextualitás

SZILÁGYI János György (1978), *A műfordítás mint irodalom. Az ókori klasszikusok fordításának mai helyzetéhez* = SZILÁGYI János György, *A tenger fölött. Írások ókori görög és itáliai kultúrákról*, Bp., Gondolat Kiadó, 2011, 220–225.

HEGYI György, *Antik műfordításunk két útja*, Antik Tanulmányok XXVIII (1981)/1, 40–43.

URL: <https://www.szaktars.hu/gondolat/view/szilagyi-janos-gyorgy-a-tenger-folott-irasok-okori-gorog-es-italiai-kulturakrol-2011/?pg=205&layout=s> (Letöltés ideje 2025. július 31.)

SZILÁGYI János György (2004), *Az antik klasszikus költészet fordításának aktualitása* = SZILÁGYI János György, *A tenger fölött. Írások ókori görög és itáliai kultúrákról*, Bp., Gondolat Kiadó, 2011, 226–234.

URL: <https://www.szaktars.hu/gondolat/view/szilagyi-janos-gyorgy-a-tenger-folott-irasok-okori-gorog-es-italiai-kulturakrol-2011/?pg=205&layout=s> (Letöltés ideje 2025. július 31.)

POLGÁR Anikó, *Catullus Noster. Catullus-olvasatok a 20. századi magyar költészetben*, Pozsony, Kalligram, 2003, 29–47.

JÓZAN Ildikó, *Polgár Anikó: Catullus noster*, BUKSZ 16 (2004)/1, 57–60.

URL: <https://epa.oszk.hu/00000/00015/00033/pdf/09szovegekesf02.pdf> (Letöltés ideje 2025. július 31.)

JÓZAN Ildikó, *Műfordítás és intertextualitás = A fordítás és intertextualitás alakzatai*, szerk. KABDEBÓ Lóránt, KULCSÁR-SZABÓ Ernő, KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, MENYHÉRT Anna, Bp., Anonymus, 1998, 133–145.

DARAB Ágnes, *A klasszikus antikvitás hazai műfordítás- és recepciótörténetéről (19–20. század)*, Irodalomtörténeti Közlemények 126 (2022)/2, 246–257.

3–4. Horatius noster: a kétnyelvű Horatius és kritikai visszhangja

TRENCSENYI-WALDAPFEL Imre, *Magyar Horatius = Horatius noster – Magyar Horatius*, tan. KERÉNYI Károly, szerk. TRENCSENYI-WALDAPFEL Imre, *Kétnyelvű klasszikusok*, Bp. Officina, 1940², 177–196.

BORZSÁK István, *Bevezető = Quinti Horati Flacci Opera omnia – Quintus Horatius Flaccus, Összes művei*, szerk., bev., tan. BORZSÁK István és DEVECSERI Gábor, Bp., Corvina Kiadó, 1961, 7–54.

RÓNAY László, *Magyar Horatius = RÓNAY László, Devecseri Gábor alkotásai és vallomásai tükrében*, Bp., Szépirodalmi, 1979, 176–199.

ITTÉS Dániel, *A Horatius-ódák XX. századi fordításairól = Papírgaluska. Tanulmányok a görög és latin klasszikusok fordításáról*, szerk. HAJDU Péter, POLGÁR Anikó, Bp., Balassi Kiadó, 2006, 201–236.

KÖRIZS Imre, *Horatius vini somnique benignus*, PhD-értekezés, Debrecen, 2008, 15–23.

URL: <https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/78253/disszertacio.pdf?sequence=6&isAllowed=y>. (Letöltés ideje 2025. július 31.)

KÖRIZS Imre, *Kókuszverseny és bölcs bolondozás*, Holmi 26, 10. sz. (2014), 1174–1178.

URL: <https://www.holmi.org/2014/10/korizs-imre-kokuszverseny-es-bolcs-bolondozas> (Letöltés ideje 2025. július 31.)

5. Pásztori magyar Vergilius

TRENCSENYI-WALDAPFEL Imre, *Vergilius pásztori mûzsája = Pásztori magyar Vergilius*, szerk., tan. TRENCSENYI-WALDAPFEL Imre, Kétnyelvű klasszikusok, Bp., Officina, 1938, 58–108.

TRENCSENYI Katalin, *Az Argohajósok (és más „görögök”) viszontagságos kalandjai századunk harmincas éveiben. Az Argonauták című folyóirat története*, Irodalomtörténet 27 (77) (1996)/3–4, 392–401.

URL: http://epa.oszk.hu/02500/02518/00276/pdf/EPA02518_irodalomtortenet_1996_03-04_392-401.pdf (Letöltés ideje 2025. július 31.)

KÖRIZS Imre, „Dallama már fülembe motoz.” *Radnóti hatása Vergiliusra*, Holmi 2010. szeptember, 1150–1158.

URL: http://epa.oszk.hu/01000/01050/00081/pdf/holmi_22_09_2010_1150-1156.pdf (Letöltés ideje 2025. július 31.)

6. Catullus noster

Catullus versei, Lyra Mundi, Bp., Európa Könyvkiadó, 1978.

Szilágyi János György (1978), *Catullus noster. Catullus versei* = SZILÁGYI János György, *A tenger fölött. Írások ókori görög és itáliai kultúrákról*, Bp., Gondolat Kiadó, 2011, 203–212.

URL: <https://www.szaktars.hu/gondolat/view/szilagyi-janos-gyorgy-a-tenger-folott-irasok-okori-gorog-es-italiai-kulturakrol-2011/?pg=205&layout=s> (Letöltés ideje 2025. július 31.)

JÓZAN Ildikó, *Műfordítás és intertextualitás = A fordítás és intertextualitás alakzatai*, szerk. KABDEBŐ Lóránt, KULCSÁR-SZABÓ Ernő, KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, MENYHÉRT Anna, Bp., Anonymus, 1998, 133–145.

KERTI Anna Emese, Kovács András Ferenc *Calvus-versei*, Ókor XVIII (2019)/4, 59–70.

URL: <https://okorportal.hu/folyoirat/archivum/2019-xviii-evfolyam/20194-szam-antiquitas-nostra> (Letöltés ideje 2025. július 31.)

7. A próza fordítás kérdésköre

HEGYI György, *Caesar magyarul. Megjegyzések Szepessy Tibor fordításához*, Antik Tanulmányok XXV (1978)/2, 242–245.

URL: <https://real-j.mtak.hu/4643/> (Letöltés ideje 2025. július 31.)

SZEPESSY Tibor, *Gondolatok a görög és a latin próza fordításáról*, Antik Tanulmányok XXV (1978)/1, 88–91.

URL: <https://real-j.mtak.hu/4643/> (Letöltés ideje 2025. július 31.)

Egy töprengő Athéna–szobor. Szepessy Tiborral Jeney Éva, Józán Ildikó és Körizs Imre beszélget = szerk. JENEY Éva, JÓZÁN Ildikó, *Nyelvi álarok. Tizenhárman a fordításról*, Bp., Balassi Kiadó, 2008, 221–254.

HAJDU Péter, *A római próza magyar fordításának furcsa hagyománya = A klasszikusok magyarul*, szerk. HAJDU Péter és FERENCZI Attila, *Pont fordítva* 8, Bp., Balassi Kiadó, 2009, 7–69.

8. Alapfogalmak a bibliafordítások történetének tanulmányozásához

TÓTH Kálmán, *Bibliafordítás, bibliamagyarítás*, Bp., Kálvin Kiadó, 1994.

BOTTYÁN János, *A magyar Biblia évszázadai*, 2. javított kiadás, Bp., Kálvin Kiadó, 2009.

Stephen M. MILLER, Robert V. HUBER, *A Biblia története: A Biblia keletkezése és hatása*, Bp., Kálvin Kiadó, 2012.

RÓZSA Huba, *Az Ószövetség keletkezése I–II*, Bp., Szent István Társulat, 1999, 2002.

9. Korai bibliafordítások (Targumok, Septuaginta, Aquila, Szümmakhosz és Theodotion, Órigenész Hexaplája, Vetus Latina, Szent Jeromos és a Vulgata)

VANYÓ László, *Az egyházatyák Bibliája és az ókeresztény exegézis módszere, története – Septuaginta, Diatesszaron, Vetus Latina, Vulgata*, Bp., Jel Kiadó, 2002.

ZSENGELLÉR József, *Szent fordítások, avagy a fordítások szentsége az ókorban = A bibliafordítás útjain*, szerk. M. PINTÉR Tibor, Bp., L'Harmattan Kiadó – Károli Gáspár Református Egyetem, 2024, 103–119.

ZSENGELLÉR József, *A Septuaginta és a Vulgata keletkezéstörténetének párhuzamai = A nagy zarándok végleg célhoz ért: Tanulmányok Xeravits Géza emlékére 50. születésnapja alkalmából*,

szerk. ZSENGELLÉR József, Bp., Magyar Hebraisztikai Társaság – L'Harmattan Kiadó, 2021, 159–172.

10. A vernakuláris bibliafordítások középkori története

Frans VAN LIERE, *An Introduction to the Medieval Bible*, Cambridge, Cambridge University Press, 2014.

11. A magyar bibliafordítások története: középkori bibliafordításaink

MADAS Edit, *Középkori bibliafordításainkról*, Iskolakultúra, 1998, 48–54.

Biblia Sacra Hungarica: „A könyv, mely örök életet ad”; Országos Széchényi Könyvtár, 2008.

november 21. – 2009. március 29., szerk. HELTAI János, GÁBORJÁNI SZABÓ Botond, Bp., OSZK, 2008.

„Látjátok feleim...”: *Magyar nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig: Az Országos Széchényi Könyvtár kiállítása 2009. október 29.–2010. február 28.*, szerk. MADAS Edit, Bp., OSZK, 2009.

12–13. A magyar bibliafordítások története: kora újkori bibliafordításaink

ZVARA Edina, „Az keresztyén olvasóknak”. *Magyar nyelvű bibliafordítások és -kiadások előszavai és ajánlásai a 16–17. századból*, Bp., Balassi Kiadó, 2003.

ZVARA Edina, *A Biblia magyar nyelven a XV–XVII. században = Ércnél maradandóbb*, Bp., Magtár Művészeti Alapítvány, 5–21.

Biblia Sacra Hungarica: „A könyv, mely örök életet ad”; Országos Széchényi Könyvtár, 2008.

november 21. – 2009. március 29., szerk. HELTAI János, GÁBORJÁNI SZABÓ Botond, Bp., OSZK, 2008.

PÉTER Katalin, *A bibliaolvasás mindenkinek szóló programja Magyarországon a XVI. században = PÉTER Katalin, Papok és nemesek. Magyar művelődéstörténeti tanulmányok a reformációval kezdődő másfél évszázadból*, Bp., 1995, 31–55.

HELTAI János, *A perikópák 16. századi szövegahagyománya = Filológia és textológia a régi magyar irodalomban*, szerk. KECSKEMÉTI Gábor és TASI Réka, Miskolc, Miskolci Egyetem BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, 2012, 199–237.

SZABÓ András, *A vizsolyi Biblia nyomdai kéziratának töredéke*, ItK, 87(1983)/5, 523–527.

P. VÁSÁRHELYI Judit, *Szenci Molnár Albert és a Vizsolyi Biblia új kiadásai*, Bp., Universitas, 2006 (Historia Litteraria, 21).

MOLNÁR Antal, *A horvát és magyar katolikus bibliafordítás és a római inkvizíció*, Magyar Könyvszemle, 118(2002)/1, 24–27.

KOÓS Balázs, „...az igaz Bibliának fordításához kezdettem...”: *Melyik Bibliát fordította le Káldi György 1605–1607-ben*, ItK, 127(2023)/3, 267–278.

14. Kitekintés: mai magyar bibliafordítások

Felebarát vagy embertárs: Bibliafordítások és használatuk a mai Magyarországon, szerk. FABINY Tibor, PECSUK Ottó, ZSENGELLÉR József, Bp., Luther Kiadó, Kálvin Kiadó, Hermeneutikai Kutatóközpont, 2014.

KOLTAI Kornélia, *Biblifordítás – egy szekuláris korban*, Ókor, XIII (2014)/4, 79–83.